

Dr hab. Jacek Ziółkowski

Warszawa 03.06.2020

Katedra Teorii Polityki i Myśli Politycznej

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych

Uniwersytet Warszawski

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Kornela Bielawskiego
pt.: Przemoc w działaniach politycznych w Indonezji**

Przedmiotem recenzji jest dysertacja mgr Kornela Bielawskiego napisana pod opieką dra hab. prof. UG Tadeusza Dmochowskiego w Zakładzie Stosunków Międzynarodowych, na Uniwersytecie Gdańskim.

1. Pole badawcze i problem badawczy

Mgr Bielawski podejmuje niezwykle istotny problem na współczesnych nauk społecznych, tak nauki o polityce jak i innych, pokrewnych. Z tej perspektywy przyjęty tytuł, założenia projektu oraz proces badawczy wpisuje się w pełni w dyscyplinę naukową w której mgr Bielawski ubiega się o stopień doktora. Przyjęty temat jest trudny i ambitny. Trudny gdyż historia i współczesność rozważań o przemocy, jej genezie, charakterze, istocie, atrybutach, funkcjach doczekała się niezwykle obszernego, wielowymiarowego, lecz także pełnego gorących sporów i nietożsamości opisu. Należy docenić tu zarówno sam pomysł, jak i podjęcie dużego wyzwania badawczego doktoranta. Wyzwanie to jest tym większe, iż ramy koncepcyjne samej przemocy mgr Bielawski postanowił zbadać w terenie, terenie bardzo dla mieszkańca Europy odległego, geograficznie, kulturowo, politycznie. Niesie to ze sobą wiele wyzwań, ale i potencjalnych problemów w procesie badawczym.

2. Pytania, cele i hipotezy badawcze

Istotnym kryterium oceny projektu badawczego, jakim jest praca doktorska, jest umiejętność precyzyjnego określenia celów badawczych a wraz z nimi formułowanie pytań lub hipotez badawczych, które znajdą swoje odpowiedzi lub weryfikacje w toku

dalszego postępowania badawczego. W tym przypadku Autor poczynił trzy główne założenia w formie tez badawczych:

- „Przemoc jest zjawiskiem wieloczynnikowym. Determinowana jest czynnikami biologicznymi, ale podlega też warunkowaniu czynnikami kulturowymi modyfikującymi skalę i zakres jej występowania;

- Przemoc jest zjawiskiem integralnie wkomponowanym w procesy politycznego organizowania społeczeństwa. Jej główną funkcją w tym aspekcie jest dystrybucja władzy i hierarchizacja struktury społecznej;

- Przemoc jest instrumentem stosowanym przez aktorów państwowych i niepaństwowych. Oba podmioty wykorzystują odmienne strategie, narzędzia i metody realizacji interesów politycznych, których wspólnym mianownikiem jest przemoc.”

Tak przyjęte tezy badawcze mają przede wszystkim wymiar konceptualny i jako takie stanowią operacyjny wyznacznik dalszych badań. To cenne, o charakterze teoriopolitycznym, dookreślenie, porządkujące część sporów naukowych wokół zjawiska przemocy. Autor dysertacji zdaje sobie sprawę z wielu wymiarów, płaszczyzn zjawiska przemocy, czego efektem są refleksje i badania licznych, często od siebie odległych, dyscyplin naukowych.

W dalszej kolejności Autor stawia pytania badawcze, które stanowią tu konkretyzację celów, zrezygnował natomiast z postawienia hipotez. Mgr Bielawski zastosował następujące pytania badawcze:

- „Jakie są węzłowe uwarunkowania przemocy w działaniu politycznym?
- Czy i w jaki sposób rozwój cywilizacyjny i kulturowy przyczynił się do regulacji skali przemocy w politycznej sferze życia społecznego?
- Jakie czynniki sprzyjają występowaniu przemocy w działaniach politycznych?
- Jakie instrumentarium i formy przemocy wykorzystują państwa i podmioty niepaństwowe w realizacji swoich interesów politycznych?”

Postawione pytania badawcze mają wymiar pytań genetyczno-funkcjonalnych uwzględniających także socjotechniczno-prakseologiczny wymiar zjawiska. Pytania te mają dość ogólny, generalny charakter, a tym samym trudny do weryfikacji z racji złożoności zjawiska. Brakuje tu jednak konkretnych pytań związanych z tytułowym systemem, praca opiera się także na danych zbieranych na miejscu, w Indonezji, to próba obserwacji uczestniczącej, badań terenowych, analiza przypadku. Nie ma to jednak odzwierciedlenia w strukturze pytań badawczych lub hipotez odnoszących się do badanego

systemu, które na miejscu Autor poddałby weryfikacji. Zasadne jest też pytanie na ile dane zebrane w jednym systemie są podstawą odpowiedzi na temat uniwersalnej istoty przemocy (problem indukcji), gdyż do tego poziomu odnoszą się postawione pytania. Może warto jest przemyśleć postawienie hipotez/pytań na niższym poziomie analizy zjawiska przemocy, a odnoszących się do badanego systemu. To dobrze łączyłoby tytuł, tezy, pytania, zebrane dane i wnioski.

3. Metodologia badań

Istotnym kryterium oceny pracy doktorskiej jest przyjęcie określonej metodologii, adekwatnej do problemu badawczego i pytań/hipotez badawczych. Z przedstawionego opisu w zakresie stosowanej metodologii można wywnioskować iż Autor posługuje się w zakresie gromadzenia danych takim technikami jak: obserwacja uczestnicząca, wywiady w środowisku lokalnym, kwerenda materiałów zastanych. Z punktu widzenia tytułowego problemu jest to cenne i w znacznym stopniu podnosi walor naukowy pracy. Autor zdaje sobie sprawę z ograniczeń badacza wynikających z odmienności kulturowych. Taka samoświadomość dobrze świadczy o dojrzałości naukowej. Same badania w terenie to jeden z atutów dysertacji. Choć nieco szkoda że przywoływane są dość oszczędnie. Z metod badawczych Autor przywołuje metodę behawioralną, która jednak odnosi się głównie do sposobu zbierania danych, a nie do metody jako realizacji badawczej określonego porządku paradygmatycznego, sposobu wnioskowania, określania relacji między zebrany materiałem, ich analizą, sposobem tworzenia generalizacji. Struktura pytań badawczych i sama treści opisu, uzasadniają przywołanie innych, uznanych w nauce o polityce, metod np.: funkcjonalnej, systemowej, historycznej, prawno-instytucjonalnej. W samej pracy jest to widoczne, można jednak było wykazać to także w założeniach metodologicznych.

4. Struktura pracy

Całość składa się z: wprowadzenia, pięciu rozdziałów, zakończenia, suplementów oraz bibliografii i obejmuje w sumie 288 stron znormalizowanego tekstu. Wstęp obejmuje przedstawienie problemu badawczego, głównych celów i pytań badawczych, źródeł pozyskiwania wiedzy, oraz struktury dysertacji. Tu Autor kierunkowo przybliży zjawisko przemocy politycznej oraz główne założenia operacyjne poczynione wobec tego zjawiska.

Pierwszy rozdział dotyczy problemów definicyjnych i klasyfikacyjnych przemocy jako zjawiska, uwzględniono tu także rozważania na temat genezy przemocy. Drugi rozdział stał się w zasadzie kontynuacją rozdziału poprzedniego, tu Autor pogłębia i rozszerza spektrum czynników genetycznych przemocy. Rozdział trzeci koncentruje się na instrumentach i metodach przemocy w praktyce porządku społeczno-politycznego oraz struktury państwa. Rozdział czwarty i piąty są próbą ukazania genezy, zakresu, form przemocy politycznej i tym samym realizacją tytułowego zagadnienia. Struktura pracy i logika prowadzenia wywodu nie budzi zastrzeżeń. Autor zaczyna od nakreślenia ram teoretycznych, definicyjnych, omawia czynniki genetyczne, a dalej przedstawia przejawy, funkcje, przykłady przemocy w polityce. Ostatnie dwa rozdziały badają tytułowy problem. Pod względem struktury praca jest zgodna z założeniami, każdy rozdział jest niezbędny i widać tu konsekwencję w realizacji planu.

5. Ocena merytoryczna

Pierwsze dwa rozdziały są kompetentną analizą istoty i genezy przemocy w relacjach społecznych. Autor przywołuje bogatą literaturę, która z różnych stron opisuje i wyjaśnia fenomen przemocy. Tą część należy uznać za udaną, rozważania teoretyczne uzasadniają tezę o tym iż przemoc ma „wielowymiarowy i wieloaspektowy charakter (s.11). Oczywiście zakres rozważań i sporów na temat istoty i genezy przemocy jest szerszy niż przywołuje Autor, tu przestrzeń między filozofią moralności a neurofizjologią jest bardzo szeroka. W mojej jednak ocenie, mgr Bielawski bardzo kompetentnie i z dużą erudycją poradził sobie z nakreśleniem ram teoretycznych zjawiska przemocy. Rozdział 3 podejmuje problem przemocy jako zjawiska politycznego, w ramach państwa i między państwami. Autor przedstawia rolę i uwarunkowania przemocy w prawie międzynarodowym. Odnosi się też do roli policji w stosowaniu i przeciwdziałaniu przemocy. Dość szeroko także omawia przykłady przemocy politycznej, takich jak: tortury, ludobójstwo itp. Mgr Bielawski zwraca uwagę na istotność stosowania przemocy wobec państwa i przez podmioty niepaństwowe – terroryzm. Także ten rozdział oceniam wysoko, choć oczywiście dobór płaszczyzn, przykładów przemocy ma charakter redukcyjny, nie stanowi to jednak zarzutu. Tu z racji badanego systemu więcej uwagi można było poświęcić na rolę przemocy w różnych reżimach politycznych, znaczenia terroru państwowego dla sprawowania władzy, skutków stosowania i nadużywania przemocy w polityce państwa itp. Niektóre stwierdzenia mają charakter uproszczeń lub budzą chęć polemiki np.: „Cechą charakterystyczną systemu międzynarodowego jest jego

anarchiczność. Wszelkie umowy, pakt i zobowiązania są przejawem dobrej woli państw.” (s.87). Niewątpliwie „wartością dodaną” dysertacji są ostatnie dwa rozdziały, które podejmują problem przemocy politycznej w Indonezji. Z pewnością w systemie polskiej nauki istnieje deficyt takich prac. Autor szeroko omawia tu uwarunkowania socjo-kulturowe, geopolityczne oraz kreśli (skrótowy) rys historyczny państwa. Rozdział czwarty trzeba uznać za niezbędne minimum w zakresie przybliżenia podłoża społecznego, kulturowego, ekonomicznego stosowania przemocy politycznej w Indonezji. Rozdział 5 jest miejscem analizy przemocy politycznej w Indonezji, w ujęciu historycznym, aż do czasów współczesnych, na różnych płaszczyznach, stosując głównie logikę opisu chronologicznego. Rozdział ten dowodzi dużego rozeznania doktoranta w lokalnych warunkach i historii systemu i regionu. Trzeba jednak zauważyć iż chętniej widziałbym tu analizę mechanizmów, znaczenia, roli, ocenę uwarunkowań, i taką logikę struktury opisu, niż przedmiotowy model kalendarium. Taki opis pojawia się dopiero w zakończeniu, gdzie miejsce ma właściwa analiza, wnioski, ocena politologiczna, podsumowania. Całość pracy pod względem merytorycznym uważam za udaną i wartościową, mgr Bielawski wykazał się dużą wiedzą z zakresu teorii przemocy, zakres kwerendy dostępnych materiałów jest godny uznania. W zakresie analizy przypadku badanego systemu, Autor oparł się głównie na analizie dostępnych danych i publikacji, nieco mniej opisu wynika z zapowiadanych we wstępie obserwacji terenowych. W zakresie merytorycznym dysertację oceniam wysoko.

6. Zakres przywołanych materiałów i bibliografii:

Przedstawiony zakres źródeł bibliograficznych, jest bardzo obszerny, obejmuje: 15 dokumentów, 288 opracowań i monografii, 10 leksykonów (itp.), 130 artykułów oraz 137 opracowań internetowych. Taki zakres w wymiarze czysto ilościowym z pewnością wykracza poza średnią przyjętą przy dysertacjach. Źródła są spisane w języku polskim i angielskim, co wydaje się rozsądnym minimum przy badanym problemie i rejonie odniesienia. Bibliografia jest różnorodna i adekwatna do badanych wątków, oczywiście jak zawsze niekompletna, jednak aż nadto wystarczająca do prowadzenia wywodu. Źródła są szeroko cytowane w tekście co tworzy wrażenie, dobrze poprowadzonej kwerendy i pogłębionej znajomości przywoływanych pozycji bibliograficznych. W tym wymiarze bardzo wysoko oceniam recenzowaną dysertację.

7. Ocena warsztatu pisarskiego i języka opisu.

Pod względem warsztatu mgr Bielawski prezentuje wysoki i równy poziom, praca jest przemyślana w wymiarze struktury, wszelkie przypisy, odniesienia, tabele, aneksy są przygotowane w zgodzie z przyjętymi zasadami. Język opisu dysertacji nie budzi zastrzeżeń, Autor ma pogłębioną wiedzę z zakresu używanej terminologii, posługuje się precyzyjnym i jasnym, językiem o cechach naukowych. W niektórych miejscach można spotkać się z pewnymi uproszczeniami, zwłaszcza tam gdzie Autor formułuje uogólnienia na temat przemocy, nie obniża to jednak w znacznym stopniu jakości pracy. Całość jednak w tym wymiarze jest całkowicie przekonująca.

8. Całościowa ocena projektu badawczego

Łącząc wszystkie oceny cząstkowe, w poszczególnych wymiarach pracę oceniam pozytywnie, Autor posiada pogłębioną wiedzę na temat badanego zjawiska przemocy politycznej i znajomość badanego systemu politycznego – Indonezji. Mgr Bielawski potrafił zaprojektować badanie, jego założenia, główne pytania badawcze i logiczny tok wyводу. Zgromadził i przeanalizował obszerną bazę źródłową, podjął trud zebrania materiałów na miejscu. W zakończeniu znajduje się wiele wartościowych i cennych naukowo wniosków. Na pewno warto przemyśleć rozszerzenie pytań badawczych, które odzwierciedlałyby tytuł pracy i zbieranie materiałów w terenie. W takim przypadku zasadne byłoby aby ostatnie dwa rozdziały i zakończenie odpowiadały na postawione pytania lub weryfikowały przyjęte hipotezy.

9. Wnioski końcowe

Uwzględniając wszystko powyższe uznaję że praca doktorska mgr Kornela Bielawskiego pt.: *Przemoc w działaniach politycznych w Indonezji* spełnia wszelkie ustawowe wymogi i wnioskuję o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Jacek Ziółkowski

Jacek Ziółkowski